

Élményen innen és túl

Gy. Szabó András: *Legenda ez is*

Magyar Napló Kiadó, 2014

Ha valakit, akkor Gy. Szabó Andrást, az 1970-es évek eleje-közepé táján induló, azóta a teljes magyar nyelvterület irodalmi pódiumain, sőt azon túl is megforduló s mindmáig jelenlevő előadóművészt nem kell bemutatni a *Hitel* olvasóinak. Népes közönsége, ismerősei, tisztelői talán egyet-értenek velem abban, hogy őt hallgatni nemcsak lélekemelő esztétikai élmény, de habitusából, sajátos előadói stílusából fakadóan bizonyos lelkiismereti izgalomra, morális kötelességtudásra sarkalló, belső borzongást keltő állapot is egyben. Emlékszem, amellet, hogy már bő három évtizeddel ezelőtt is élvezettel hallgattam őt, egy ideig magam is csak órlódtam a közelében, mert képtelen voltam érvényesen megfogalmazni a titkot, amely a közvetített irodalmi értékek és az interpretáló személyiség között húzódott, mígnem egy alkalommal, egészen váratlanul, olyan választ kaptam tőle, amelyre előtte nem-hogy nem kérdeztem rá, de amely után jó-szerével egyetlen további kérdés se maradt bennem. Akkori munkahelyén, az ELTE Eötvös Collegiumának Könyvtárában, egy hosszú és felejtetetlen beszélgetés közben ezt mondta nekem: „Azt is meg merem kockáztatni, hogy még ebben az áttekinthetetlenül bonyolult korban is lehet az egykori végvári vitézek tartásával élni, járni, közlekedni.” (Hogy akkor, az ezredforduló táján még lehetett, azt tanúsíthatom, ám hogy mi a helyzet a mával, nos, ezt a kérdést ez alkalommal inkább nyitva hagynám...) Mert hitem szerint Gy. (Gyarmati, azaz balassagyarmati) Szabó András minden előadói, sőt irodalom-történeti erénye és ambíciója is erre az otthonról hozott s a szó legnemesebb ér-

telmében vett kisvárosi, humanista értelmiségi ethoszra vezethető vissza. Még közelebről nézve, az identitására, megöröklött és hittel őrzött értékrendjére fölöttébb büszke keresztény polgári hagyományokra, amelyben általa, az ő hangján már úgy jelennek meg a magyar történelem és irodalom évszázadai, mintha minden korszak legkiválóbbjai személyesen őt mint távoli leszármazottjukat küldték volna elébünk szószólójukul. Ettől ez a lefegyverző, minden megnyilvánulásában, hangsúlyában tetten érhető bizalmas személyességérzet, amely még a közömbös, de mondjuk inkább így, a minderre talán kevésbé érzékeny érdeklődőt is képes azonnal rabul ejteni, de legalábbis valamiféle nyugtalanító bizonytalanságot ébreszteni benne.

Mert attól – hogy csak egyetlen példát említsek –, amivel 2011 októberében, Mikes Kelemen halálának kétszázötvenedik évfordulóján meglepett bennünket, nézőket a Rátkai Klubban, még a leghívebb drukkereinek is tátva maradt a szája. Az egyszemélyes drámához igazított apró, maga készítette s csupán az ujjbegyeivel életre keltett segédeszközei oly hatalmassá nőve sokszorozódtak meg a ránk is kiterjesztett rodostói virrasztásban, mintha egyik pillanatban méretes dobverőt, a másikban vastag harangkötelet szorítottunk volna magunk is 1735. április 8-án, pedig csak egy magasra emelt parányi csengettű csilingelt a szemünk előtt, mielőtt elhangzottak volna a 112. *levél* elhíresült mondatai: „Amitől tartottunk, abban már benne vagyunk. Az Isten árvaságra téve bennünket, és kivévé ma közüllünk a mi édes urunkot és atyánkot, három óra után reggel...”

Se Rákóczi, se Mikes, de alighanem Gy. Szabó András nem volt még hozzám ilyen közel, mint azon az estén.

Ekkor tűnődtem el rajta először, hogy ezt a fajta előadói megközelítést és jelenlétet – pódiumjellege ellenére is – mintha közelebb érezném a hajdani jakulátorok egyre halványuló műfajához, mint a klaszszikus színházi hagyományokhoz és gyakorlathoz, már csak azért is, mert erre a többszörösen összetett, ugyanakkor a végletekig homogén és elkötelezetten sallangmentes, ám természetesen a didaktikát sem nélkülöző személyességre a hivatásos színészmesterség eleve nem is vállalkozhat. Vagyis – okoskodtam – egy vérbeli előadóművész által talán „könnyebb” az igazi Zrínyire, Mikesre vagy akár Illyésre ráismerni, mint egy Latinovitsban, egy Sinkovitsban Adyra, József Attilára vagy Nagy Lászlóra. Számos egyéb, művészetének mélységeit érintő talány mellett e kérdés megválaszolásához is közelebb visz bennünket új kötete, az irodalmi tanulmányait és esszéit tartalmazó *Legenda ez is*, amelyet a fentiek alapján nyugodtan nevezhetünk egy nagy formátumú előadó módszertani kézikönyvének is.

Gy. Szabó András rendezőelve meglehetősen világos és egyértelmű, s mindenben igazodik a már sok helyütt megvallott egyetemes igényességéhez, mely szerint ami az ő szájából elhangzik, az a közönség számára minden körülmények között átélhető, mert az emberi létezés alapértékeit fejezi ki. Mintha ezt a gondolatot folytatná, mikor a kötet bevezetőjében így fogalmaz: „Több tanulmány érinti a régi századok magyar irodalmát. Legkiválóbbsaink esetében a régi korok irodalma ma is kísértő jelenvalóság, nemcsak a hivatkozás szintjén, ötletadó forrásként létezik, de mint szövegalakító erő is markánsan jelen van. Igyekeztem élményszerűen, világosan írni. Élményszerűen azért, mert az olvasás, főleg az újraolvasás maga is élmény, s ezt a kapott és ismétlődő hatást az ember többszörösen megőrzi, ha élménye tárgyáról ír, világosan meg azért, mert

az örömet, amit az olvasás során szerzett felismerés jelentett, minél közvetlenebbül szerettem volna visszaadni és megosztani.”

A szép és igényes kivitelű kötetben a Beköszöntővel együtt húsz írásmű található, mintegy százötven oldalon, ám szemléletét és stílusát tekintve mégis a legrövidebb dolgozat, a mindössze nyúlfarnyi *Bálint napja* talán a legárukodóbb. Ha onnan nézzük (és nehezen tudnánk máshonnan), hogy néhány évvel ezelőtt egyik jeles irodalmi közírónk abszolút történelmietlen nézőpontból, a jelenből láttatva, értelmezve és megítélve, a szó szoros értelmében leterrorizálta az első világirodalmi rangú magyar költőt, akkor Gy. Szabó András Balassi-képe nemcsak példaértékű, de – nem félek a szótól – számomra megrendítő is. A történeti hűséghez való ragaszkodása, filológiai igényessége, valamint csalhatatlan poétikai minőség-érzéke együttesen olyan harmóniát sugároz, amely „Bálint úr” életének bármely, ez esetben a *Szép Magyar Komédia* születésének felvillantott részletén is messze átüt. Az említett élményszerűséghez pedig szorosan hozzátartozik a szerző dramaturgiai éleslátása, leginkább filmszerű, hol kockánként, hol snittenként megállított, majd újból elindított képsorai, valamint kifinomult ízléssel és tapintattal kezelt közelítései, elegáns vágásai. És még valami, ami mellett szintén nem mehetünk el szó nélkül. Ez pedig nem más, mint az a fajta – sajnos egyre ritkább, de annál szívmengetőbb – alázattal viselt méltóság, amely soha, még legforróbb elragadtatásában sem lép választott hőse elé (értsd: egyetlen jelző erejéig sem akar Balassibb lenni Balassinál), hiszen pontosan tudja, hogy – hasonlatosan a petróleumlámpához – éppen e mesterien működtetett mértéktartásnak köszönhetően van lehetősége a magasabbhoz, a fényeset a még fényesebbhez hozzáigazítani. Írásai mindegyikénél pontosan nyomon követhető ez a saját előadói gyakorlatából már jól ismert és sokszorosan bevált, az

öncélúságot még hírből sem ismerő vonalvezetés és értelmezési tapasztalat. Éltető ereje a közösségi elv mint megingathatatlan támpont, legfőbb motívuma pedig valóban a szellemi karitás, tehát az a mentális folyamat, amely a kíváncsiság felkeltésétől az ismeretben meglett öröm megízleltetéséig szerencsés esetben az olvasóban is paralel zajlik, s amelyet, mint fentebb láthattuk, különösen az élmény újbóli továbbadása kapcsán, ő maga is szerényen hangsúlyoz (ebben is alaposan különbözve a felolvasóestek dicsvágy fűtötte irodalmi celebjeitől). Mindezek együttesen pedig nem hagynak kétséget a felől, hogy a fülszöveg talán legfontosabb megállapítása, mely szerint „irodalmi tanulmányokba bújtatott, személyes hangú vallomások sora van itt fölfűzve”, a *Legenda ez is* legfontosabb jellemzője

mellett, egyben annak legnagyobb eredményére is pontosan rámutat.

Valamikor régen, egy a mainál jóval nagyra törőbb, magasabb célokról ábrándozó korban szokás volt azt mondani, ha valakihez csak az és annyi jut el a magyar történelemből és irodalomból, mint amit és amennyit Móricz Zsigmond a *Magvető*-ben összegyűjtött, azzal már neki lehet vágni országnak-világnak. Ehhez képest mit látunk ma? Gy. Szabó András vállalkozása, személyes lajstroma még a legörömtelibb, legmesszebbre mutató összefüggéseiben és megállapításaiban sem lehet más, mint heroikus utóvédharc a mával, de még inkább a jövővel szemben. Egyre többen kérdik: hová, meddig juthatunk ilyen vértetben? Egyáltalán, vagyunk még, leszünk még? A *Legenda ez is* ehhez fűjja most a toborzót.

Léla Géza

LÉLA GÉZA (1957) Budapesten élő költő, író.